

Іван Іванович (скорочено)

Микола Хвильовий

Колись Івана Івановича було вигнано з третього курсу юридичного факультету за "вольтер'янство" (вільнодумство, філософствування).

Тепер він живе на чистій і світлій асфальтованій вулиці Томаса Мора в хмарочосі, збудованому два роки рому, і його пролетарське сходження не підлягає ніякому сумніву. Дружина Івана Івановича (партійна кличка "Жан") Марфа Галактіонівна (партійна кличка товаришка Галакта") — надзвичайно симпатична жінка й цілком відповідає його партійним прагненням. Вона ніколи не манікюрить нігтів, і тільки в останній час трохи манікюрить "для гігієни", одягається просто, хоч і зі смаком, але набагато дешевше так званих непманок. Марфа Галактіонівна дуже любить читати Леніна і Маркса. Але коли вона іноді сідає читати Леніна й Маркса, рука сама тягнеться за Мопассаном.

Сина вони назвали революційним ім'ям — Май, а доньку не менш революційним — Фіалка. Є ще мадмуазель Люсі — гувернантка і Явдоха — радянська куховарка.

Іван Іванович — зразковий член такої-то колегії, такого-то тресту. Свій високий лоб і свої рогові окуляри протирає завжди білосніжною хусткою. Членські внески він вносить дуже акуратно і в строк, на жаль, цього ніхто не помічає й не цінує. А він же член товариств "Друг дітей", "Повітрофлоту", "Доброхіма", профспілки і т. д.

Іван Іванович і Марфа Галактіонівна вдома проводять дискусії щодо опозиціонерів, про соціалізм і комунізм, про вождів, що ведуть "позакулісну боротьбу" і зводять особисті рахунки. Дружина просить чоловіка не хвилюватися так, бо в нього ж "серце!"

Приходить сусід Методій Кирилович і довго обговорює в кабінеті з Марфою Галактіонівною проблему "полового питання".

У Івана Івановича квартира всього на чотири кімнати, і хоч кухарка в нього спить у коридорі на підлозі, комуністична свідомість не дозволяє йому просити розширення, тим більше, що в де кого з партійних діячів-колег усього по три кімнати. Меблі, килими, рояль, бібліотека колись були реквізовані у якогось поміщика, щось прикупив своє. Коли прийшли переписувати меблі, він сказав, що не пам'ятає, що державне, а що куплене ним самим, що подароване, тому попросив переписувати все підряд. Агент комхозу засоромився і сказав, що в такому разі він не буде нічого писати зовсім. Все залишилося у розпорядженні Івана Івановича.

Вранці Іван Іванович і Марфа Галактіонівна довго обговорювали, що будуть їсти на обід, чи готувати другу страву чи ні. Вирішили, що собі на друге візьмуть капчушок (копченої риби) з вірменською горілкою, а дітям хай куховарка приготує котлети.

Марфа Галактіонівна прочитує Явдосі "лекцію політграмоти" за спізнення, дітям говорить, що треба бути всім задоволеними, бо по вулицях бігають сотні голодних безпритульних, треба й про них не забувати. Пропонує гувернантці Люсі повести дітей на півтори години в дитячий садок, щоб не відривалися від колективного життя.

У суботу Іван Іванович з дружиною та другом сім'ї вирушають до кінематографу й дивляться фільми радянського виробництва, потім обговорюють "песимістичні пустишки".

У четвер подружжя переодягається і йде на засідання ком'ячейки (комуністична ячейка, осередок, група). Вона одягає простеньку червону хустку і старенький жакет, нагадуючи робітницю тютюнової фабрики; він бере старенький капелюх і солдатську блузу часів воєнного комунізму. "Щось надзвичайно зворушливе було в цьому переодяганні, ніби це переодягання було подібне до того, що його ми спостерігаємо у вівтаря".

У залі засідань комосередку Іван Іванович сів у першому ряду. Поруч — товаришка Галакта, далі — Методій Кирилович. Він повідомив сенсаційну новину — в їхній зразковій ячейці з'явився "дискусіонщик".

Збори почалися. Стали обирати голову засідання. Усі скромно закричали, щоб був головний начальник Семен Якович. Той мило усміхнувся й розвів руками: не можу, мовляв, бо я головний доповідач. Запропонували Методія Кириловича, і в Івана Івановича неприємно йойкнуло під серцем — він був такий же член колегії, такий же "зам", але обрали не його. Дружина його заспокоїла — згідно з останньою інструкцією ЦК не можна обирати весь час Семена Яковича і його, "треба ж видвигати й більш нижчі інстанції". Іван Іванович вдячно подивився на Марфу Галактіонівну й заспокоївся.

Доповідач сказав, що минулого разу виступав про режим економії. Але це питання треба розглянути й кожному особисто. Наприклад, управділ Климентій Степанович викинув недописаного |Олівця замість того, щоб купити наконечник і дописати його до кінця. Потім сказав, що є "вилазки проти самокритики", і з цим треба боротися. Семену Яковичу гучно зааплодували. Потім дали слово "дискусіонщику" Лайтеру. Він тільки відкрив рота, як усі зашуміли, почали його ганьбити й прогнали з трибуни. Тут попросив слова Іван Іванович і розгромив Лайтера, закінчивши свою промову такими словами: "Уберіть, будь ласка, ваші сумнівні руки від досягнень Пролетаріату і не морочте нам голови!" Зійшов з трибуни під гучні оплески, цілком задоволений собою як прекрасним оратором.

Вдома Іван Іванович запитав у Марфи Галактіонівни, чи не було йому випадково записок з питаннями після виступу. Та відповіла, що ні, але він усе-таки став дивитися в портфелі — і знайшов якусь невідому книжечку. Злякався, зблід. Це була, може, й легальна, але ще не оголошена стенограма якогось пленуму ЦК. Зблідла й Марфа Галактіонівна. Чи не підсунув хтось це, щоб скомпрометувати його? Довго думали, хто може бути їхнім ворогом. Потім розумна Марфа Галактіонівна додумалася, що це, можливо, Семен Якович переплутав портфелі й поклав свою книжку Івану Івановичу. Коли йому подзвонили, то так і виявилось.

Була зима, а в квартирі спекотно, душно. Це тому, що їхній будинок викликав інший на соціалістичне змагання — в кого буде тепліше. У Івана Івановича з'явилася геніальна ідея — прислужитися партії якимось винаходом, наприклад, вигадати

мухобійку. Він написав заяву до комосередку, щоб його звільнили від перенавантаження, і взявся за винахід. Перечитав купу літератури і таки винайшов електричну мухобійку. Правда, муха буде вбита тоді, як сяде на цю мухобійку, та ще й у спеціальне місце. А сідає вона не завжди туди. Але нічого, головне — початок, чого він не встигне зробити — синок підростає, допрацює.

Якось Іван Іванович лежав на канапі після смачного обіду й читав газету. Раптом вичитав щось таке, що зблід і підскочив. Не вірив своїм очам. Там було повідомлення про чергову чистку партії. Хотілося з кимось поговорити, але вдома була лише кухарка Іван Іванович зайшов на кухню, став розпитувати Явдоху, як їй живеться. Та відповіла: "... Ми вже звикли, барин!" Іван Іванович образився за "барина", сказав, що він їй не барин, а товариш, оці може навіть допомогти їй винести відро з помиями. Кухарка, звичайно, відро не давала, зав'язалася ледь не боротьба. А тут Марфа Галактіонівна. Подумала, що її чоловік залицяється до кухарки й прогнала ту. Ледве Іван Іванович прояснив ситуацію. І розповів про те, що вичитав у газеті. Захвилювалися, почали обговорювати й сподіватися, що їх, членів бюро, ця чистка не стосуватиметься. Але приїхала комісія, зробила висновок, що товариш Лайтер — не опозиціонер і не бунтар, а Івану Івановичу, Марфі Галактіонівні, Методію Кириловичу ще до "чистки" запропонували "вийти з партії".

Перший раз Іван Іванович, схилившись на мухобійку, заплакав не мажорними, а мінорними сльозами.

А в мене, говорить автор, ще ціла галерея "ідеологічно витриманих, монументально-реалістичних типів нашої ніжно-прекрасної епохи..."

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Повість М. Хвильового "Іван Іванович" — це сатира на новий радянський побут, написана в гоголівській манері. Герої твору "проливали свою кров" у революцію (насправді терлися в кабінетах Нар освіти), тому, на їхній погляд, заслужили сите й забезпечене життя в гарній квартирі з державно-своїми меблями, з гувернанткою та кухаркою. На партійних зборах вони демонструють один перед одним свою вірність партійним ідеям та партійну дисципліну.

Вдома точаться порожні балачки. Героїв полонили честолюбство, лицемірство. Вихід із партії для них — трагедія, це — перекритий доступ до всіх життєвих благ, які вони завоювали поки що лише для себе, при цьому прикриваючись інтересами пролетаріату.